

5. Důchody a sociální služby

Sociální služby upravuje zákon o sociálních službách, který nabyl účinnosti k 1. lednu 2007 (zákon č. 108/2006 Sb., ve znění pozdějších předpisů). Tento zákon byl naposledy vyhlášen ve sbírce zákonů dne 19. listopadu 2014. Novela je účinná od 1. ledna 2015.

Podle tohoto zákona sociální službou se rozumí činnost nebo soubor činností zajišťujících pomoc a podporu osobám za účelem sociálního začlenění nebo prevence sociálního vyloučení. Základní druhy a formy sociálních služeb vymezené tímto zákonem zahrnují sociální poradenství, služby sociální péče a služby sociální prevence.

Sociální poradenství můžeme rozdělit na základní a odborné poradenství. *Základní poradenství* je poskytováno osobám, které potřebují řešit jejich nepříznivé sociální situace. Základní sociální poradenství je součástí všech druhů sociálních služeb. *Odborné sociální poradenství* poskytují specializované poradny jako např. manželské a rodinné poradny, poradny pro oběti trestných činů a domácího násilí, poradny pro seniory či zdravotně postižené osoby a další. Sociální poradenství je ze zákona poskytováno bez úhrady.

Služby sociální péče podle zákona o sociálních službách napomáhají osobám zajistit jejich fyzickou a psychickou soběstačnost, s cílem podpořit život v jejich přirozeném sociálním prostředí a umožnit jim v nejvyšší možné míře zapojení do běžného života společnosti, a v případech, kdy toto vylučuje jejich stav, zajistit jim důstojné prostředí a zacházení. Je vymezeno 14 druhů služeb sociální péče: osobní asistence, pečovatelská služba, tísňová péče, průvodcovské a předčitatelské služby, podpora samostatného bydlení, odlehčovací služby, centra denních služeb, denní stacionáře, týdenní stacionáře, domovy pro osoby se zdravotním postižením, domovy pro seniory, domovy se zvláštním režimem, chráněné bydlení a sociální služby poskytované ve zdravotnických zařízeních lůžkové péče. Služby sociální péče jsou poskytované za úhradu.

Služby sociální prevence mají za cíl pomoci zabránit sociálnímu vyloučení osob. Mají napomáhat osobám k překonání jejich nepříznivé sociální situace a chránit společnost před vznikem a šířením nežádoucích společenských jevů. Služby sociální prevence zahrnují 17 druhů služeb: raná péče, telefonická krizová pomoc, tlumočnické služby, azylové domy, domy na půl cesty, kontaktní centra, krizová pomoc, intervenční centra, nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, noclehárny, služby následné péče, sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, sociálně aktivizační služby pro seniory a osoby se zdravotním postižením, sociálně terapeutické dílny, terapeutické komunity, terénní programy, sociální rehabilitace. Některé druhy poskytovaných služeb sociální prevence jsou za úhradu.

Důchodci, důchody

Na konci roku 2014 pobíralo starobní důchod v kraji více osob, než činí populace krajského města Olomouce, tj. 107,7 tis. osob. Téměř třetina příjemců starobních důchodů (32,3 %) zvolila předčasný odchod do důchodu (34,7 tis. osob).

Příjemci starobních důchodů podle pohlaví v letech 2010 až 2014 (stav v prosinci)

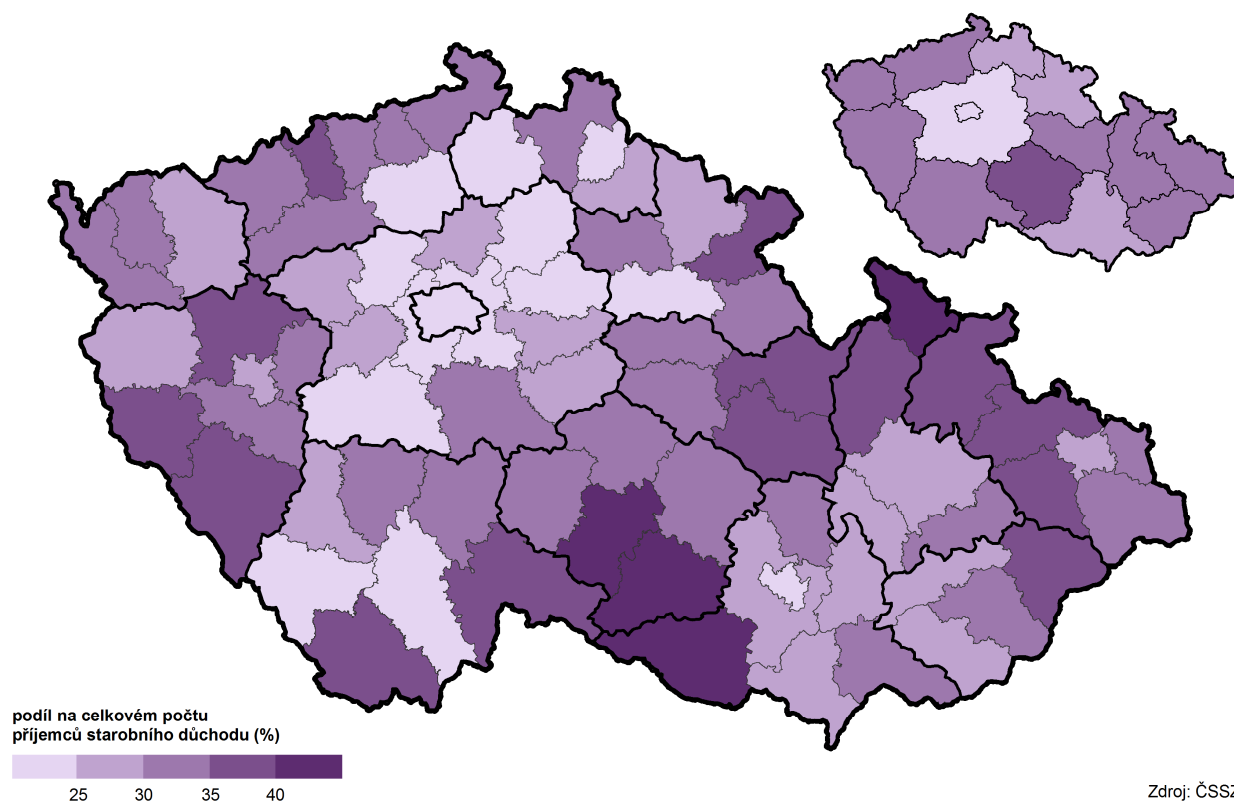
Zdroj: Česká správa sociálního zabezpečení

	Muži					Ženy				
	2010	2011	2012	2013	2014	2010	2011	2012	2013	2014
Příjemci pobírající starobní důchod (bez souběhu)	45 935	48 552	48 569	48 726	49 355	56 310	58 844	58 378	58 019	58 376
z toho předčasný důchod	11 795	14 433	15 015	15 559	16 246	14 304	16 816	17 390	17 871	18 502
Podíl počtu příjemců předčasných starobních důchodů (bez souběhu) (%)	25,7	29,7	30,9	31,9	32,9	25,4	28,6	29,8	30,8	31,7
Příjemci pobírající starobní důchod v souběhu s vdovským (vdoveckým)	5 202	5 312	5 449	5 487	5 493	33 081	33 194	33 181	33 097	33 155
z toho předčasný důchod	627	755	868	922	984	2 325	2 683	2 972	3 297	3 645
Podíl počtu příjemců předčasných starobních důchodů v souběhu s vdovským (vdoveckým) (%)	12,1	14,2	15,9	16,8	17,9	7,0	8,1	9,0	10,0	11,0

Počet osob, které se rozhodly odejít do penze dříve, se zvyšuje každoročně. Zatímco v prosinci 2010 čtvrtina mužů a žen pobírala předčasný starobní důchod (bez souběhu s vdovským důchodem), v roce 2014 to byla

již třetina (32,3 %). V mezikrajském srovnání byl podíl příjemců předčasných důchodů (bez souběhu) evidovaných v Olomouckém kraji čtvrtý nejvyšší po Kraji Vysočina, Pardubickém a Moravskoslezském kraji. Tento podíl byl vyšší než celorepublikový průměr o 3,8 p. b. V rámci kraje byly výrazné rozdíly mezi jednotlivými okresy. Předčasný odchod do penze v severní části kraje, tj. v okrese Jeseník a Šumperk volilo podstatně více osob než v ostatních okresech. V okrese Jeseník tento podíl činil 41,0 % a byl mezi okresy v kraji nejvyšší, naopak nejnižší podíl byl v okrese Olomouc 26,6 %. Mezi všemi okresy v ČR se okres Jeseník umístil na 4. místě a hned za ním následoval okres Šumperk.

Příjemci předčasných starobních důchodů (bez souběhu) podle okresů a krajů v prosinci 2014

V prosinci 2014 v Olomouckém kraji 38,6 tisíc osob pobíralo starobní důchod v souběhu s vdovským nebo vdoveckým důchodem. I mezi těmito příjemci byli takoví, kteří se rozhodli pro předčasný odchod do důchodu. Podíl vdov nebo vdovců pobírajících předčasný důchod činil 12,0 % a meziročně se zvýšil o 1,1 p. b. Tento podíl každoročně narůstá. V meziokresním srovnání nejvíce osob pobírajících současně starobní a vdovský/vdovecký důchod bylo zaevidováno v okrese Olomouc, ale z toho do předčasného důchodu odešlo 8,6 %, tedy nejnižší meziokresní hodnota. Naopak v okrese Jeseník bylo zaevidováno nejméně osob pobírajících tyto dva druhy důchodů současně, ale podíl osob, které se rozhodly odejít do předčasného důchodů byl mezi okresy nejvyšší a činil 19,0 %.

Průměrná výše starobních důchodů podle pohlaví příjemců v letech 2010 až 2014 (stav v prosinci)

Zdroj: Česká správa sociálního zabezpečení

v Kč

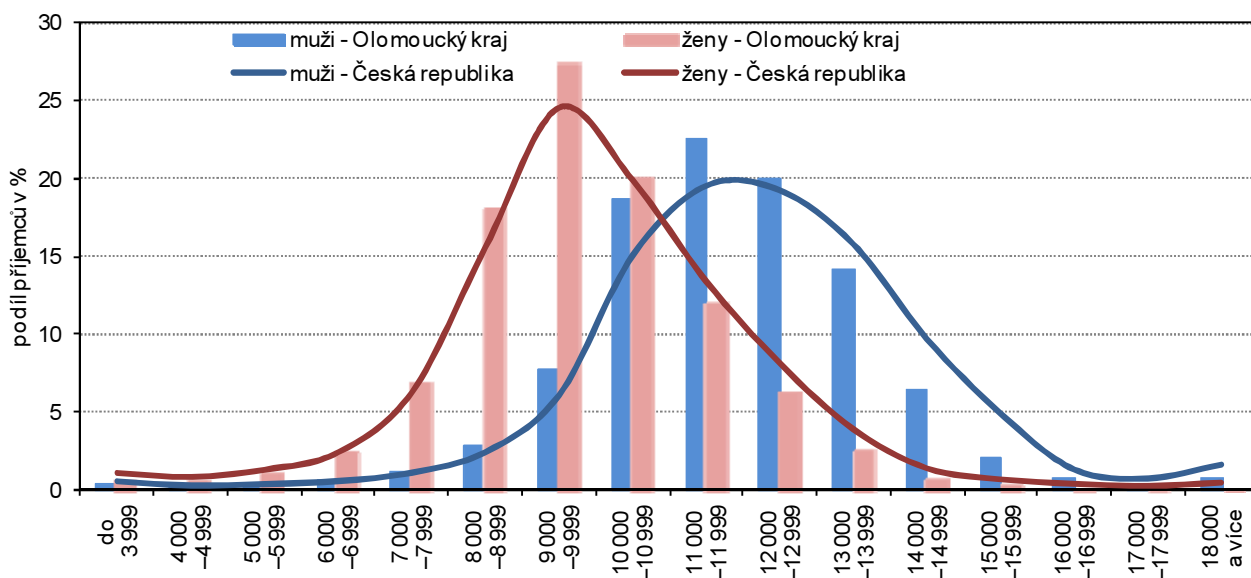
	Muži					Ženy				
	2010	2011	2012	2013	2014	2010	2011	2012	2013	2014
Průměrná měsíční výše starobních důchodů (bez souběhu)	10 854	11 304	11 539	11 729	11 831	8 993	9 371	9 557	9 718	9 811
z toho předčasných	9 915	10 407	10 590	10 745	10 820	8 075	8 484	8 638	8 785	8 861
Průměrná měsíční výše starobních důchodů v souběhu s vdovským (vdoveckým)	12 086	12 593	12 834	13 060	13 187	10 858	11 290	11 500	11 676	11 749
z toho předčasných	11 396	11 908	12 135	12 320	12 397	10 115	10 547	10 728	10 903	10 996

V mezikrajském srovnání se Olomoucký kraj již od roku 2009 umísťuje na posledním místě ve výši průměrných starobních důchodů. V meziokresním srovnání se meziročně celková výše průměrných důchodů zvýšila ve všech okresech kraje přibližně stejně (o 0,8 %). Nejvyšší průměrné starobní důchody pobírali tradičně penzisté žijící v okrese Olomouc (10 920 Kč). Podle průměrné výše starobního důchodu mezi okresy dlouhodobě zaostává okres Jeseník (10 435 Kč).

Příjemci starobního důchodu (bez souběhu) podle jeho výše v Olomouckém kraji v prosinci 2014

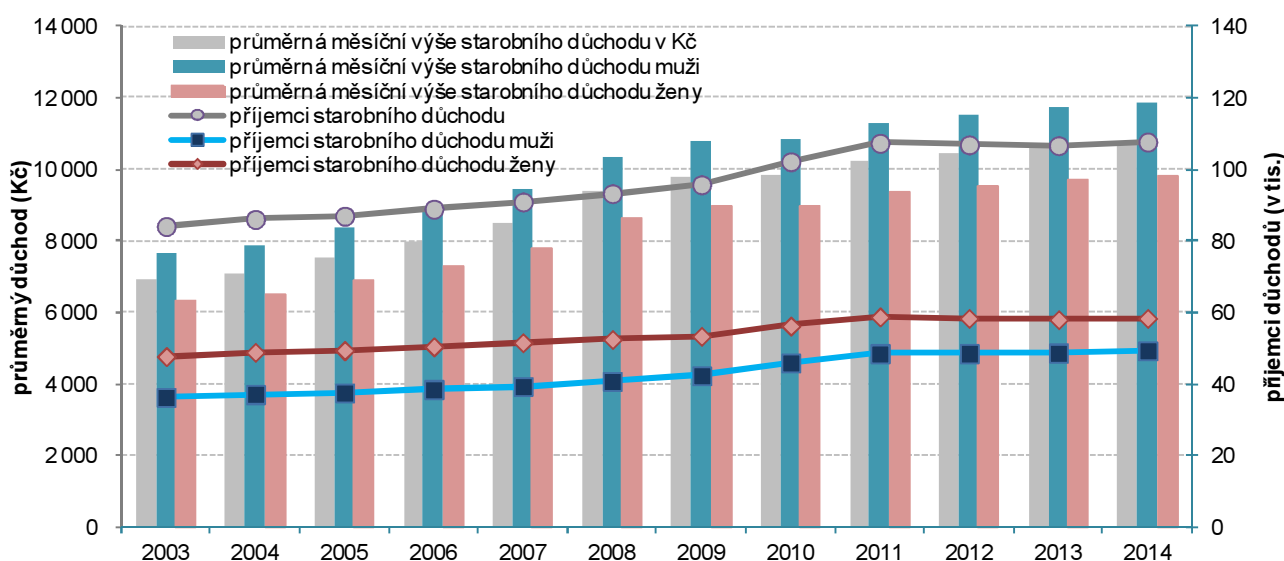
Zdroj: ČSSZ

Každoročně se rozevírají nůžky v rozdílné výši příjmů mezi pohlavími. Rok od roku se tento rozdíl zvyšuje. V prosinci 2014 u starobních důchodů dosáhl rozdíl mezi muži a ženami dokonce přes 2 tisíce korun. Tento trend je celorepublikový. Nejvíce žen pobíralo důchod v rozmezí 9 až 10 tisíc korun, v případě mužů byla nejvyšší četnost posunutá o dvě kategorie, tj. mezi 11 až 12 tisíci korun. Rozdíly byly také zaznamenány mezi vdovami a vdovci, kteří zároveň pobírali starobní důchod (13 187 Kč). Vdovci dostávali v průměru o 1 438 Kč více než vdovy (11 749 Kč). Průměrný starobní důchod vdovců byl druhý nejnižší mezi kraji ČR, vdovy byly na tom o jedno místo lépe.

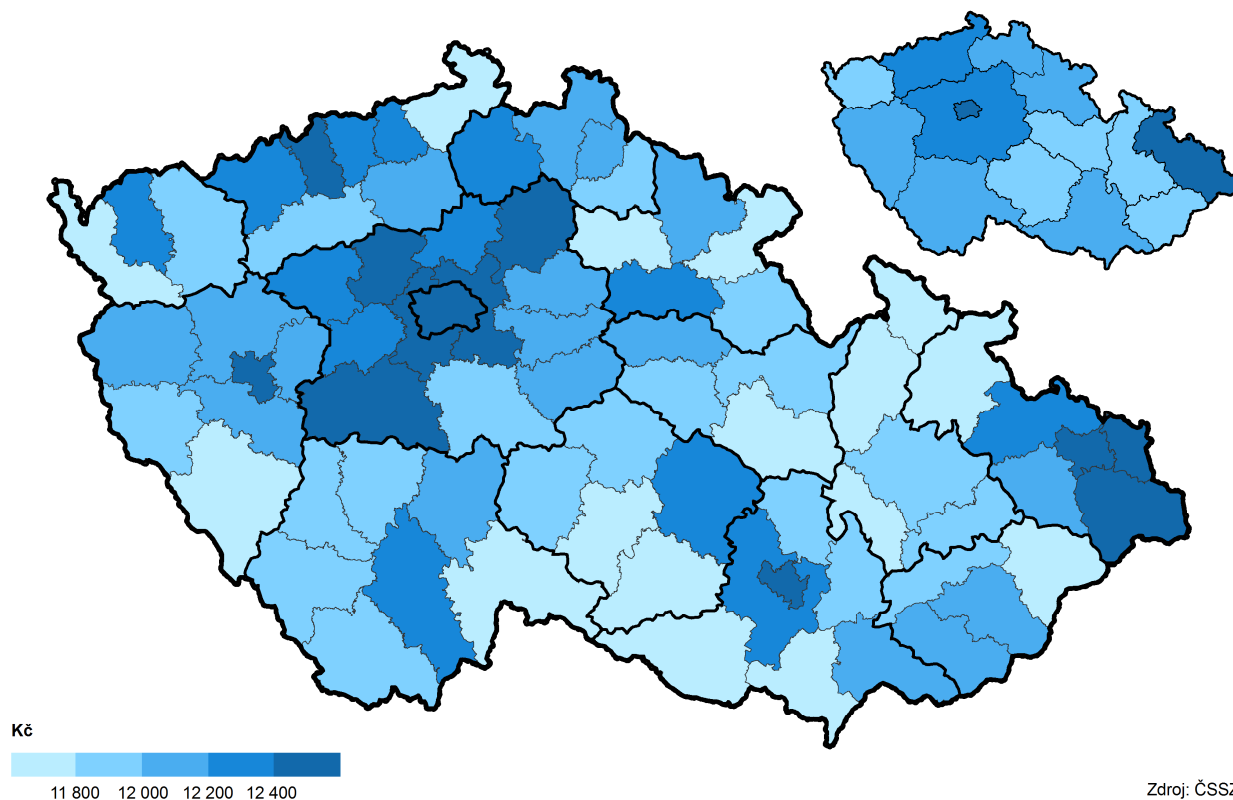
Příjemci a průměrná výše starobního důchodu (bez souběhu) v Olomouckém kraji v letech 2003 až 2014 (stav v prosinci)

Zdroj: ČSSZ

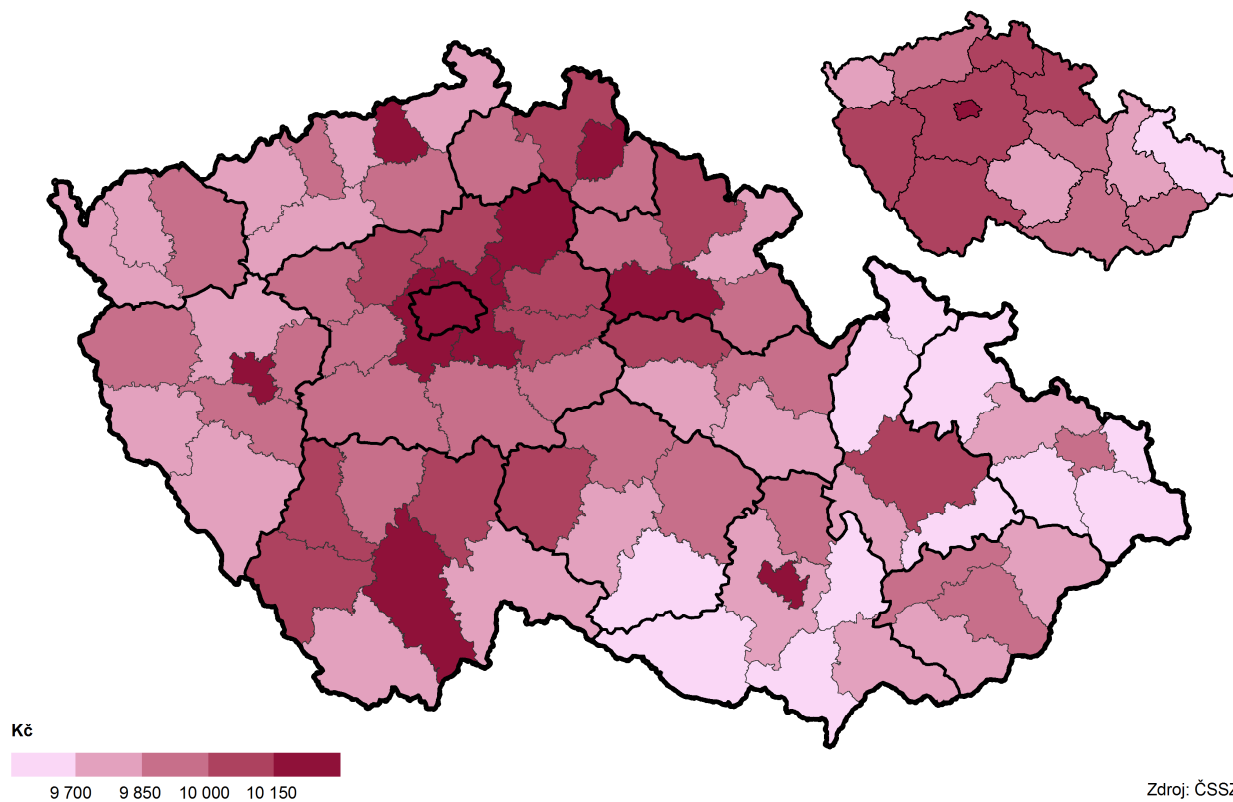

Pozn.: Data nejsou plně srovnatelná v celé časové řadě, od roku 2010 došlo ke změně v zařazení invalidních důchodců po 65 letech věku mezi starobní důchodce.

Průměrná měsíční výše starobního důchodu (bez souběhu)
podle okresů a krajů v prosinci 2014 - muži

Průměrná měsíční výše starobního důchodu (bez souběhu)
podle okresů a krajů v prosinci 2014 - ženy

V meziokresním srovnání největší rozdíly mezi průměrnou výší pobíraného starobního důchodu bez souběhu u mužů a u žen zaznamenali v okrese Jeseník (2 175 Kč). Také vdovci z okresu Jeseník pobírající starobní důchod měli v peněženkách o 1 586 Kč více než vdovy ze stejného okresu, což bylo v krajském meziokresním srovnání opět nejvíce.

Pobytové sociální služby

Jaká je nabídka sociální péče a kde ji najít v Olomouckém kraji? Mezi nejčastěji nabízené pobytové služby seniorům patří zejména domovy pro seniory, domovy se zvláštním režimem a domovy s pečovatelskou službou. Zařízení sociální péče upravuje již zmiňovaný zákon o sociálních službách.

Domovy pro seniory - poskytují dlouhodobé pobytové služby seniorům, jejichž situace vyžaduje pomoc jiné osoby. Služba obsahuje pomoc při zvládnutí běžných úkonů péče o vlastní osobu, pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu, poskytnutí stravy, poskytnutí ubytování, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, aktivizační činnosti a pomoc při prosazování práv a zájmů. Služba se poskytuje za úplatu.

Domovy se zvláštním režimem - poskytují pobytové služby osobám, které mají sníženou soběstačnost z důvodu chronického duševního onemocnění nebo závislosti na návykových látkách, a osobám se stařeckou, Alzheimerovou demencí a ostatními typy demencí, jejichž situace vyžaduje pravidelnou pomoc jiné fyzické osoby. Režim v těchto zařízeních při poskytování sociálních služeb je přizpůsoben specifickým potřebám těchto osob.

Domy s pečovatelskou službou - nejsou zařízeními sociálních služeb podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ale jedná se o byty ve vlastnictví obce, o nichž také sama obec rozhoduje. To znamená, že přiděluje tyto byty na základě předem stanovených kritérií jednotlivým žadatelům o tento druh bydlení, s nimiž pak uzavírá běžnou nájemní smlouvu. Pro uzavírání smluv k bytům v domech s pečovatelskou službou nejsou stanovena žádná speciální pravidla. Služby sociální péče zaměřené hlavně na seniory poskytují domovy pro seniory, domovy se zvláštním režimem a pečovatelská služba.

V Olomouckém kraji jsou mezi zdravotnická zařízení, která poskytují pobytové sociální služby, zařazeny tyto subjekty: Vojenská nemocnice Olomouc, odborný léčebný ústav Paseka, pod který od 1. ledna 2015 patří také odborný léčebný ústav neurologicko-geriatrický v Moravském Berouně, Středomoravská nemocniční a. s., Interna Zábřeh s. r. o. a Šumperská nemocnice a.s.

V Olomouckém kraji vedle zdravotnických zařízení existují zařízení sociální péče s pobytovou službou pro seniory. Mezi ně patří 34 domovů pro seniory s 2 544 lůžky a 13 domovů se zvláštním režimem s kapacitou 608 lůžek. Podle údajů Ministerstva práce a sociálních věcí v roce 2010 pobytové služby poskytovalo také 91 domů s pečovatelskou službou s 2 580 byty.

Vybraná zařízení sociální péče podle okresů v roce 2014

Zdroj: Ministerstvo práce a sociálních věcí

	Domovy pro seniory ¹⁾			Domovy se zvláštním režimem ¹⁾			Domy s pečovatelskou službou ²⁾		
	zařízení	lůžka	lůžka na 1 000 obyvatel ve věku 65 a více let	zařízení	lůžka	lůžka na 1 000 obyvatel ve věku 65 a více let	domy	byty	byty na 1 000 obyvatel ve věku 65 a více let
Olomoucký kraj	34	2 544	22,0	13	608	5,2	91	2 580	24,6
v tom okres:									
Jeseník	6	264	37,0	1	14	2,0	5	121	19,6
Olomouc	8	645	15,6	2	79	1,9	33	1 028	27,4
Prostějov	8	686	33,7	2	87	4,3	14	397	21,3
Přerov	7	576	23,5	4	247	10,1	24	679	30,0
Šumperk	5	373	16,6	4	181	8,1	15	355	17,8

¹⁾ údaje jsou územně členěny podle detašovaných pracovišť a nemusejí tedy odpovídat údajům za kraje, které jsou zpracovány podle sídla právního subjektu; zařízení sociálních služeb i místa v nich jsou členěna podle druhu poskytované služby; v jednom zařízení může být poskytováno více druhů sociálních služeb.

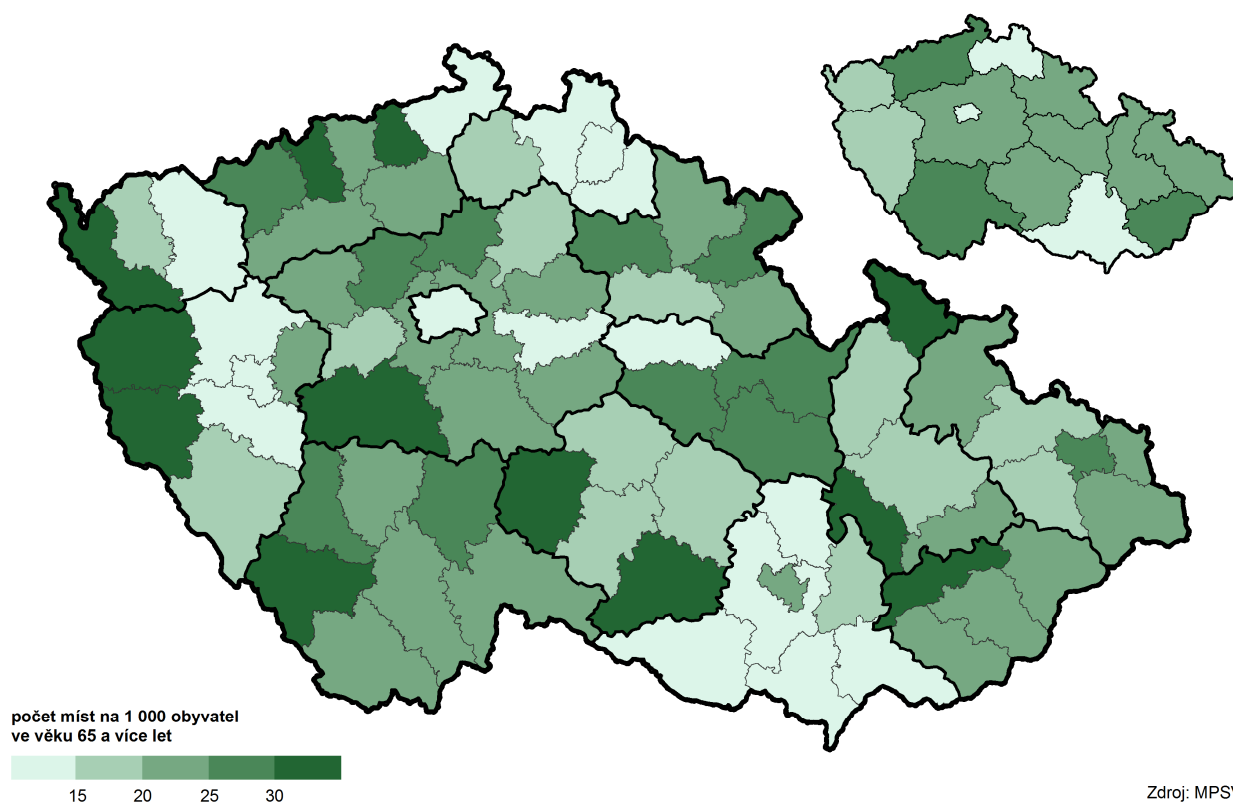
²⁾ data za rok 2010

V polovině roku 2016 by měl být otevřený nově postavený komplex pro seniory: domov se zvláštním režimem s kapacitou 70 lůžek a domov seniorů s kapacitou 30 lůžek. Oba objekty se nachází v Komárově.

Ve stejnou dobu by také měl zahájit svou činnost domov se zvláštním režimem v Prostějově, který vznikne rekonstrukcí „staré“ nemocnice a bude mít k dispozici 29 lůžek pro seniory trpící Alzheimerovou nemocí.

Počet domovů pro seniory se za poslední tři roky nezměnil, poklesl ale počet lůžek v těchto zařízeních. Vzhledem k tomu, že tato zařízení jsou výhradně určena seniorům, je to alarmující. V mezikrajském srovnání Olomoucký kraj zaujímá 9. místo v počtu nabízených lůžek osobám starším 65 let na 1 000 osob v daném věku. V mezikrajském srovnání, podle dat za rok 2014, nabízely nejvíce míst domovy pro seniory v Jihočeském kraji (26,5), naopak nejméně míst měl tento druh zařízení v kraji Hl. m. Praha (9,5). V domovech pro seniory v našem kraji byla nabídka 22 míst na 1 000 osob starších 65 let. Nejvíce lůžek v domovech pro seniory nabízela zařízení v okrese Jeseník a Prostějov (37,0 resp. 33,7 lůžek na 1 000 osob ve věku 65 a více let). Nejnižší nabídka míst v domovech pro seniory byla v okrese Olomouc, kde byla dostupná místa pro 16 osob z 1 000.

Místa v domovech pro seniory podle okresů a krajů v roce 2014

Lůžková kapacita v domovech pro seniory v jednotlivých správních obvodech obcí s rozšířenou působností v kraji (SO ORP) je naprosto odlišná. Srovnáním údajů přepočtených na 1 000 osob ve věku 65 a více let vyplývá, že v roce 2014 nabídka míst v domovech pro seniory byla nejvyšší v SO ORP Konice. Ve třech domovech pro seniory bylo k dispozici celkem 158 míst. Zatímco v obcích spadajících pod SO ORP Lipník nad Bečvou (14 obcí) nebylo žádné zařízení typu domov pro seniory. V polovině SO ORP byl pouze jeden domov pro seniory, zatímco v SO ORP Jeseník nebo Přerov jich bylo 6.

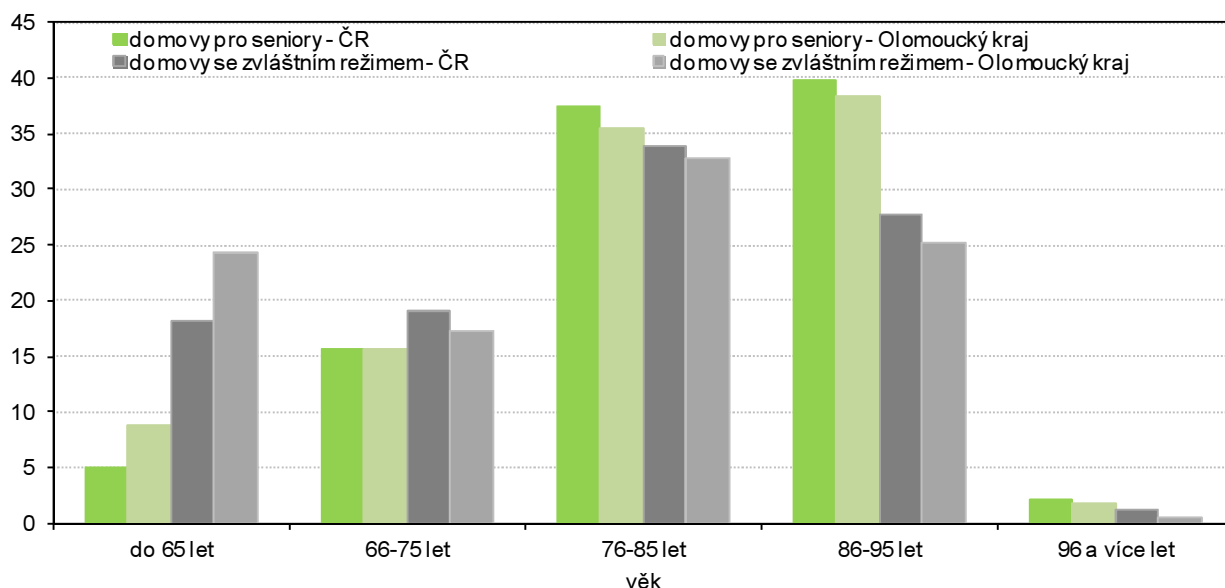
Podle dostupných údajů z Ministerstva práce a sociálních věcí bylo v roce 2008 v kraji 9 domovů se zvláštním režimem s celkovou kapacitou 338 míst. Do roku 2014 se počet domovů zvýšil na 13 zařízení s téměř dvojnásobnou kapacitou (608 míst). I přesto v mezikrajském srovnání zaujímá Olomoucký kraj 3. nejhorší místo. Na 1 000 osob ve věku 65 a více let nabízí domovy se zvláštním režimem 5,2 míst. Přitom tento druh zařízení není určen výhradně seniorům.

V okrese Jeseník je jenom jeden domov se zvláštním režimem, který má k dispozici 14 lůžek. Okresy Olomouc a Prostějov mají po dvou zařízeních s kapacitou kolem 80 lůžek v každém. Okresy Přerov a Šumperk mají stejně po 4 zařízeních, ale kapacita v okrese Přerov je větší (247 míst oproti 181 v okrese Šumperk). V necelé polovině správních obvodů chybí domov se zvláštním režimem. Jsou to SO ORP Konice, Lipník nad Bečvou, Mohelnice, Olomouc, Šternberk a Uničov. Po jednom zařízení tohoto typu mají v SO ORP Hranice, Jeseník a Zábřeh. Domov se zvláštním režimem v Jedlí na Šumpersku zaměřený

na seniory s Alzheimerovou chorobou získal v září 2015 prestižní certifikaci Vážka. Toto ocenění se uděluje službám, které poskytují kvalitní péči o lidi s těžkou demencí.

Podíl obyvatel podle věku ve vybraných typech zařízení sociální péče v Olomouckém kraji k 31. 12. 2014

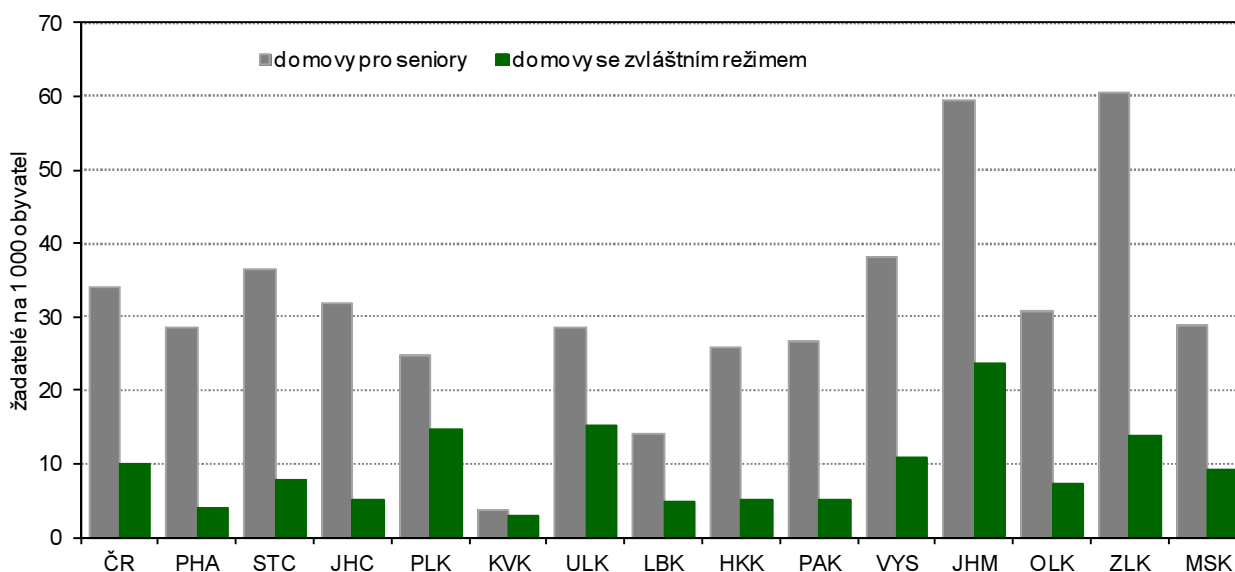
Zdroj: MPSV

Současný stav je k zamyšlení. Jak již bylo napsáno v úvodní kapitole této publikace s ohledem na očekávaný demografický vývoj do budoucna bude přibývat osob, které jsou odkázané na pomoc druhých. Do věkové skupiny 65 a více let vstupují lidé narození po 2. světové válce, takže kolem roku 2030 jim bude 80 let a budou potřebovat péči a pomoc, na kterou v tuto chvíli naše společnost není připravená. Prodlužující se délka života a stárnutí populace determinují potřeby služeb sociální péče, kdy se prodlužuje období života, v němž je člověk odkázaný na pomoc jiné osoby. Na konci roku 2014 o umístění v domově pro seniory žádalo 3 577 osob. V domovech se zvláštním režimem to bylo 850 žádostí. V našem kraji se jedná o 3,1 % z populace seniorů. Nejhorší situace je ve Zlínském a Jihomoravském kraji, kde neuspokojení žadatelé o místo v domově pro seniory tvoří kolem 6,0 % populace seniorů. V Jihomoravském kraji to bylo 12 666 neuspokojených žádostí do domova pro seniory.

Neuspokojení žadatelé o umístění ve vybraných typech zařízení sociální péče na 1 000 obyvatel ve věku 65 a více let podle krajů k 31. 12. 2014

Zdroj: MPSV

Pečovateľská služba

Osoby staršieho veku jsou často odkázané na pomoc jiných. Jednou z forem pomoci je pečovatelská služba.

Pečovateľská služba je terénní nebo ambulantní služba. Je poskytována klientům se sníženou soběstačností z důvodu věku, chronického onemocnění nebo zdravotního postižení a také rodinám s dětmi, jejichž situace vyžaduje pomoc jiné fyzické osoby. Služba je poskytována za úhradu buď v domácnostech osob nebo v zařízeních sociálních služeb. Pečovateľská služba pomáhá při zvládnání běžných úkonů péče o vlastní osobu, pomáhá při osobní hygieně, poskytuje stravu, pomáhá s běžným chodem domácnosti.

Pečovateľská služba v letech 2007 až 2014

Zdroj: Ministerstvo práce a sociálních věcí

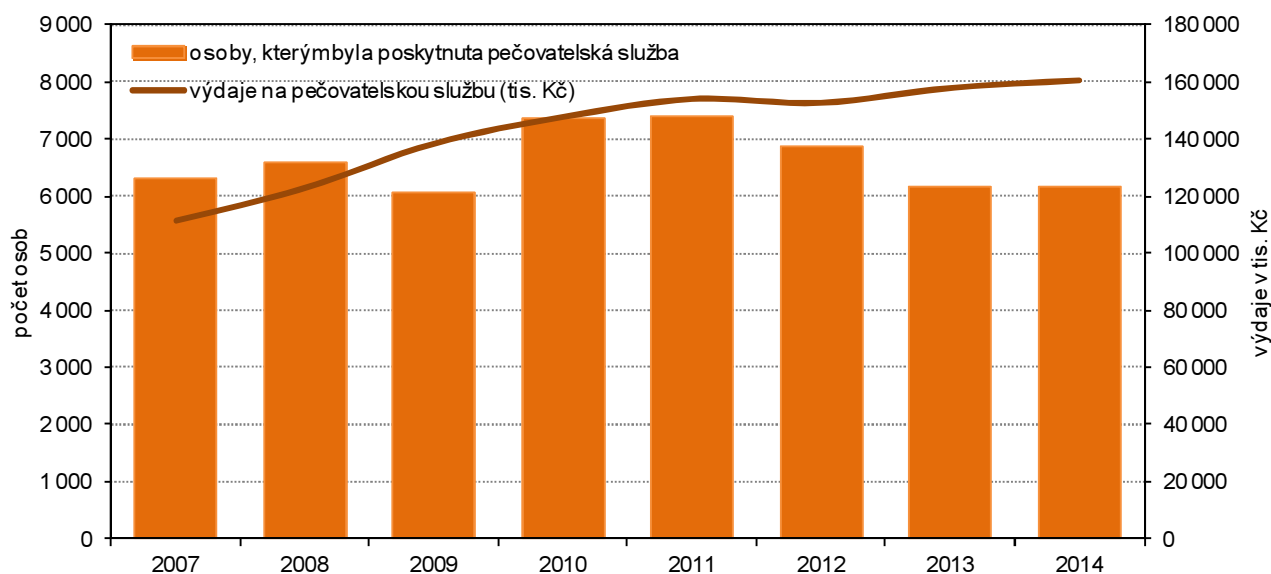
	2007	2008 ¹⁾	2009 ¹⁾	2010 ¹⁾	2011 ¹⁾	2012 ¹⁾	2013 ¹⁾	2014 ¹⁾
Osoby, kterým byla poskytnuta pečovatelská služba	6 305	6 581	6 068	7 363	7 385	6 854	6 151	6 165
na 1 000 obyvatel	9,8	10,2	9,5	11,5	11,6	10,7	9,7	9,7
Výdaje na pečovatelskou službu (tis. Kč)	111 303	122 835	138 464	147 765	154 102	152 711	157 979	160 670

¹⁾ od roku 2008 jsou sociální služby vykazovány samostatně; zařízení sociálních služeb i místa v nich jsou členěna podle druhu poskytované služby; v jednom zařízení může být poskytováno více druhů sociálních služeb

Celkový počet klientů, kterým je poskytována pečovatelská služba se pohybuje každoročně přes 6 tisíc osob, s výjimkou let 2010 a 2011, kdy výrazně překročil 7 tisíc osob. V přepočtu na 1 000 obyvatel ve věku 65 a více let se počet klientů pečovatelské služby od roku 2010 každoročně snižuje. V roce 2010 to bylo kolem 73 osob z 1 000 osob starších 65 let, v roce 2014 to bylo již o 20 osob méně.

Pečovateľská služba v Olomouckém kraji v letech 2007 až 2014

Zdroj: MPSV

Od sledovaného roku 2007 se každoročně zvyšují výdaje na pečovatelskou službu a v roce 2014 přesáhly 160 milionů Kč. Vynaložená částka na pečovatelskou službu v kraji od roku 2007 vzrostla o 49,4 mil. Kč, tj. o 44,4 %. Výdaje na jednu osobu, které byla poskytnuta pečovatelská služba, přesáhly v roce 2014 v průměru hodnotu 26 tisíc Kč.

Registr poskytovatelů sociálních služeb v České republice je dostupný na stránkách Ministerstva práce a sociálních věcí na adrese: <http://registr.mpsv.cz/>

Přehled zařízení, které poskytují tyto služby v Olomouckém kraji najdete na adrese: <http://kps.olomouc.eu/katalog/socialni-sluzby/socialni-poradenstvi/>.

Podle Katalogu poskytovatelů sociálních služeb v Olomouckém kraji poskytuje pečovatelskou službu pro seniory 35 zařízení.

